

Litteratur.

1.

Catechismus i Agerdyrkningschemi og Jordbunds-
lære af James F. W. Johnston, Professor,
oversat efter 24de Udgave af Edv. Thom-
sen, Cand. phil. og Kongelig Landmaaler.

Den bedste anbefaling for den lille Bog, der under foranstaaende Titel iaar er udgivet af det Kgl. Landhuusholdningssekskab, er upaatvivlelig den, at Bogen i et Par Aar i England har oplevet 24 Udgaver og er bleven oversat i forskjellige Sprog; saameget mere troer jeg derfor at burde henlede Opmærksomheden paa dette lille Skrift, der efter min Mening meest tilfredsstillende løser det Problem: paa en populair Maade at fremstille Agerdyrkningschemiens Hovedlærdomme.

Trangen til Kundskab i Chemien har især i det sidste Aarti, efterat Liebig fremsatte sin Theorie om Planternes Ernæring og Jordens Gjødning, yttret sig hos den tænkende Landmand, men hverken Oversættelserne af „Liebig's chemiske Breve“ eller hans „Chemien i dens Anvendelse paa Agriculture og Physiologie“ eller nogensomhelst anden Bog, hvormed vor landoeconomiske Litteratur er bleven beriget, har kunnet afhjælpe den egentlige Trang.

Chemien er ikke en Videnskab, hvori man kan stave sig frem, man maa ligesom springe ind i den, og Springet lykkes næsten aldrig uden en Lærers Hjælp; Che-

miens Studium bliver endnu vanskeligere derved, at det næsten er umuligt for Begynderen at fastholde det Lærte, naar det ikke knyttes til Experimenter; derfor strækkes de fleste tilbage ved Begyndelsen, om de endog have de bedste Forsætter, naar de forsøge gjennem en Lærebog i den almindelige Chemi at tilegne sig Kundskaben. Hvor Kundskaben i den almindelige Chemi savnes, der maa en Bog som Liebig's være omtrent uforstaaelig, ihvor interessant den end er for Folk af Faget, for hvem den da ogsaa egentlig er skreven.

I Tidsskrift for Landoeconomie 10de Bind 1ste Hefte, 1848, findes Anmeldelsen af en Agerdyrkningschemi af L. v. Babo, hvori Forfatteren søger at gjøre den af Liebig fremsatte Lære tilgængelig for et større Publicum, en Bog der for Iffe-Chemikeren har en langt større Værdi end de fleste andre Agerdyrkningschemier.

Profesør Johnston har tilegnet Englands Landsbyskolelærere sin Catechismus i Agerdyrkningschemi og Jordbundslære, et Beviis for at Forfatteren anseer Chemien at være meget udbredt i sit Fædreland. At anbefale Bogen til Underviisning i Landsbyskolerne hos os, er neppe tilraadeligt for Tiden, thi hvor heldig Forfatteren endog har været i en populair Fremstilling, udtræver Bogens Benyttelse ved Underviisningen dog Forundskaber i Chemien hos Læreren, naar han ikke udelukkende skal indskrænke sig til Bogens Spørgsmaal og Svar uden yderligere Forflaringer, og da bliver Behandlingen af mange Gjenstande for indskrænket. Hvor

jeg imidlertid antager, at Bogen vil stifte megen Nytte, er hos den store Mængde unge Menneſter af den dannede Klasse, der i de senere Aar blive anbragte ved Landvæsenet her i Landet, idet jeg forudsætter ſaa almindelige Kundſkaber i Naturvidenſkaberne hos de Mænd, der antage Elever til Oplærelſe i deres Fag, at Bogen kan benyttes ſom Ledetraad ved den første Underviisning. Bogens Titel antyder Formen af Indholdet; hvor trættende endog Fremſtillingsmaaden i Spørgsmaal og Svar er for den Læſende, maa jeg dog her antage den paa rette Sted, idet Spørgsmaalet bidrager til at tydeliggjøre Svaret.

Bogen er inddelt i 15 Afsnit. Først afhandles Afgrødernes Natur, og der viſes, at Planterne beſtaaer af en forbrændelig (organisk) og en uforbrændelig (uorganisk) Beſtanddeel; derefter beſtrives Grundſtofferne, hvoraf Plantens organiske Deel beſtaaer, ſamt de Stoffer, der ere indeholdte i Planternes uorganiske eller mineralſke Deel; eet Afsnit handler om Planternes organiske Føde, ſom de modtage gjennem deres forſkjellige Organer, ſaavel fra Luften ſom fra Jordbunden; et andet Afsnit fremſtiller de ſammensatte organiske Stoffer, hvoraf Planterne beſtaaer, og Rilderne til deres Dannelſe. Det femte Afsnit omhandler Jordsmønnet hvori Planterne vore, viſer, at det beſtaaer af en organisk og en uorganisk Deel, forklarer Jordsmønnets Oprindelſe, omtaler de forſkjellige Slags Jord og det Gavnlige i Vandafledningen. Sjette Afsnit handler om Planternes uorganiske Føde og paaviſer, at de ſamme uorganiske Stoffer, ſom findes i Jordsmønnet, hvor Plan-

terne vore, tildeels i ringere Mængde gjenfindes i Planterne, samt at Tilstedeværelsen af de plantenerende, uorganiske Stoffer størstedels betinger et Jordsmøns Frugtbarhed, naar ikke et enkelt Stof er tilstede i overveiende Mængde. Forfatteren gaaer nu over til at forklare, hvorledes Jorden udtømmes ved Afgrøderne, og at Frugtbarheden kun vedligeholdes ved igjen at tilføre Jorden, hvad den er berøvet ved Afgrøderne, idet det Fordelagtige herved ligger i Priisforskjellen mellem de vundne Producter og de Stoffer, som atter tilføres Jorden; derpaa forklares Begrebet af Gjødning, de forskjellige Gjødemidler, deres Anvendelse, Virkemaade og indbyrdes Bærdiforhold. Ved at afhandle de dyriske Gjødemidler vises, hvorledes Dyrets Føde betinger Gjødningens Bærdi, og antydes tillige Næringsmidlernes Virkning i det dyriske Legeme. Et eget Afsnit handler om Kalk som Gjødning, men omendstjændt hele Skriftet tildeels er afpasset for det engelske Agerbrug, og den hos os brugelige Maade at tilføre Jorden Kalk, som Mergel, kun er antydet, saa oplyser det, der er sagt om Kalken, dog fuldkommen Mergelens Virkemaade og store Nytte.

Det trettende Afsnit afhandler de vigtigste Stoffer, som vi høste i Afgrøderne: Meelstof, Planteliim, Olie og Fedt; deres indbyrdes Forhold i de forskjellige Afgrøder er oplyst ved Talstørrelser, og de Salte angives, som ere indeholdte i de ved Sædens og Kartoflernes Forbrænding fremkomne Aftebestanddele. Fjortende Afsnit betragter Afgrødernes Anvendelse som Føde for Dyrene, hvorledes hver af de i Føden indeholdte Stoffer har sin særegne Bestemmelse til Livets Vedligehold-

delse, de forskjellige Organers Uddannelse og de ved Respirationen og andre Udtømmelser foraarsagede Tab i Dyrets Masse, idet Overflødet af den Føde, som Dyret modtager mere, end det forbruger i de nysnævnte Diemed, bevirker Fedme, og Resten gaaer bort som Gjødning. Endvidere oplyses, hvorledes man ved Føden kan bestemme de Diemed, man vil opnaae med Hensyn til Dyrets Benyttelse, og hertil slutter sig Bogens sidste Afsnit: om Meieriproducterne. Først omtales Melkens, Smørrets og Ostens Sammensætning, dernæst vises Fødens Indflydelse paa det Product, man især tilsigter, idet vi i Productet gjenfinde de samme Stoffer, som Føden fortrinnsviis har indeholdt. Forfatteren slutter med at antyde Kredsløbet i Naturen; hvorledes Dyrets Tilværelse er knyttet til Planternes Eksistens og disses igjen til Dyrets; hvorledes Dyrenæringen tildeels findes dannet i Planterne, og efterat Plantenæringen har opfyldt sin Bestemmelse hos Dyret, atter vender tilbage til Jorden og Luften for at frembringe en ny Vegetation.

Ved at fremhæve Hovedmomenterne af Bogens Indhold, har jeg afholdt mig fra enhver Critik; kun saameget troer jeg endnu at burde tilføie denne korte Anmeldelse, at om Bogen end som Følge af sit ringe Omfang (80 Sider), langt fra kan indeholde alt, hvad Landmanden behøver af chemiske Kundskaber, vil den aldeles Uvidende dog i den finde et Fundament, hvorpaa en dybere videnskabelig Indtrængen i Faget med Held vil kunne bygges, ligesom den heldige Sammensmelting af Videnskaben og dens practiske Anvendelse

i Fremstillingen maa bidrage til at gjøre dem, der endnu tvivle om Chemiens Uundværlighed for den practiske Landmand, mere modtagelige for dens Sandheder.

Uggerupgaard, i December 1850.

Lacoppidan.

2.

Anneldelse af Hr. Bestyrer Stephanens Skrift
om Opdragelsesanstalten paa Holssteinsminde
i Aarene 1847—49.

Enhver, som erkjender Sandheden af det gamle Ord, at hvad man i Ungdommen næmmer, det man i Alderdommen ikke forglemmer, maa ogsaa erkjende Bigtigheden af, at der vaages over Bornenes Sjæle; at vi efterkomme og adlyde Herrens Bud, ikke at forarge, ikke at foragte Nogen af de Smaae, men opføde dem i Tugt og Herrens Formaning. Hvor dette forsømmes, hvor de sove, der skulle vaage, hvor de vildelede, der skulle vejlede: der næmmer, der lærer Barnets modtagelige Sjæl, hvad der ikke vorder det til Belsignelse, men til Fordærvelse i Tid og Evighed, naar Klinten, der usormærket spirer frem i det naturlige Menneskes Indre, vedbliver usormærket at faae Næring og Vært og ikke oprykkes af en frelsende Haand, der søger at indhente det Forsømte og faae den gode Sæd, der bærer Frugt for Guds Rige.

De, der nærmest skulle vaage over Børnenes Sjele, ere unegtelig Fader og Moder, og hvorledes de varetage deres Pligt, det er deres Sag alene; derfor skulle de engang gjøre Regnskab, og vi ville ønske af Hjertet, at de maae kunne gjøre det med Glæde og ikke sukfende; at de ikke hijsket maae finde, at Noget af dem, Gud har givet dem og betroet til deres Varetægt, er gaaet fortabt ved deres Skyld. Men hvor Forældrene ere døde i Børnenes tidlige Alder, og hvor de forladte Smaa ingen Slægt og Venner have, der kunne eller ville være dem i Faders og Moders Sted, der modtager Herrens Menighed som en hellig Arv de Sjele, der høre Herren til; der bliver Forældrenes Forpligtelse til Menighedens Forpligtelse, og de, hvis Stilling i Menigheden fører det med sig, paatage sig dette vigtige, men vanskelige Hverv.

Hvorledes røgtes nu dette Hverv iblandt os? Der ere vel endnu bestandigt, som i Kirkens første Dage, Fattigforstandere, hvis Gjerning det er at sørge for, at de Hungrige mættes, at de Røgne klædes, at de Fremmede faae et Hjem, at de Syge erholde Pleie; til deres Omsorg overgives ogsaa de forældrelose, fattige Smaa, og utaknemmeligt vilde det være, naar man ikke paa-ffjønnede, hvor uførtroent, nidkjært og barmhjertigt mangan Hædersmand opfylder dette sit mœisommelige Kalb; men selv hvor dette er Tilfældet, træde dog ofte Forholdene den gode Villie hæmmende i Veien, fordi Midlerne mangle, hvormed Maalet skulde naaes. Det communale Liv, som vor Tid har fremkaldt, har sine mange og gode Sider, og deriblandt ogsaa den, at

mangen unødvendig og kostbar Udgift bespares, som før faldt Communen til Byrde; men at Sparsomhedens Lov gaaer saa vidt, at der ogsaa spares paa Barmhertighed, kan ingen Christen bifalde, og dog er det visstelig saaledes paa mange Steder, navnlig med Hensyn til de forældreløse Børns Forsørgelse. Er maaskee end den Forargelse ophørt, som endnu for saa Decennier siden herskede i flere Egne af vort Fædreland, at de forældreløse Børns Pleie og Forsørgelse sattes til offentlig Licitation, saa er Sagen dog bleven den samme, om ogsaa Navnet er forsvundet, og naar sli-
 en stakkels Skabning anmeldes for Communalbestyrelsen, bliver det billigste Bud som oftest approberet, med mindre noget aabenbart Afstrækkende vides om den Bydende. Og saaledes faaer Barnet ofte Pleieforældre, af hvem det maaskee bliver nættet, men med usund og mangelfuld Føde, af hvem det vel bliver klædt, men maaskee med Armodens utilstrækkelige Psalter, hos hvem det vel faaer et Hjem, men maaskee ikke bedre end Dyrets, af hvem det maaskee i Sygdom faaer Pleie, men intet Lægemiddel mod det Onde, ingen Lindring for sin Smerte. Vel bliver denne Mishandling af de Smaa ikke altid skjult, men kommer stundom til Bestyrelsens Kundskab; dog for en lignende Betaling er ingen bedre Behandling at erholde, og „til at give mere, siges der, har Communen ikke Raad.“

Saaledes gaaer det mange Steder med Børnenes legemlige Pleie, og hvorledes gaaer det nu med den aandelige? Vi tale det, vi vide og vidne det, vi have seet. Pleiebørnene modtages af de Fleste, for at de kun-

ne være dem til Hjælp i deres huuslige Gjerning, men ikke for at hjælpes af dem i deres Livs egentlige Gjerning; hvor Skolemulter ikke strække, bliver den offentlige Underviisning ganske forsømt, og hjemme træller Barnet i den det paalagte Gjerning aarle og silde, eller overlades i sin Fritid ganske til sig selv; hvor Guds Ord ikke læses og høres i Huus og i Kirke, der bliver det ogsaa for Barnet en luftet Bog, og der, hvor Guds Ord er fremmed, der har Forargelsens og Forsørelsens Ord hjemme; der hører og lærer Barnet Sværgen og Banden og gjæffelig Snak og letsærdig Skjæmt og Andet, som er utilberligt; og naar saa Læreaarene ere forbi, begynder den Unge sine Vandreaar fattig paa al nyttig og from Kundskab, men riig paa Meget, som gjør Mennesket ureent og mishageligt for Gud i Himlen og gode Mennesker paa Jorden.

Hvo maa ikke af sit ganske Hjerter ønske, at dette var anderledes? Hvo, hvem Omsorgen for de forældreløse Børns Pleie og Opdragelse er betroet, maa ikke ønske, at han vidste Noget, til hvem han med Tryghed kunde overgive de Smaa, forvisset om, at der blev sørget vel for deres Legeme og Sjæl, uden at der forbedredes mere derfor, end han havde Fuldmagt til at give?

Den, som med denne Tanke i sin Sjæl, med dette Ønske i sit Hjerter gjennemlæser Hr. Bestyrer Stephanens nylig udfomne Beretning om Opdragelsesanstalten paa Holsteinsminde i Aarene 1847—49, maa vist glæde sig over, at christelig Barmhjertighed har formaaet at opføre et saa velsignelsesriigt Asyl for de Mange, som

det er blevet forundt at kunne benytte det. Af den ogsaa i meget Andet interessante Meddelelse lærer man at kjende et Sted, hvor der sørges med samvittighedsfuld Omhu for Børnenes legemlige og aandelige Udvikling; hvor de, idet de arbeide for Andre, ogsaa og især arbeide for sig selv; hvor de opdrages til at vorde gode Christne og nyttige Borgere. Det var høiligen at ønske, at Hr. Stephansens lille Skrift kunde komme til alle deres Kundskab, der ligesom ere bestiftede til Formyndere for de forældreløse Smaa, og det kongelige Landhuusholdningssekskab, hvis ædle og opoffrende Iver for at udbrede nyttig Kundskab blandt Folket har været og er en sand Betsignelsens Kilde, vil sikkert ved at skjænke denne Bog til de af Selskabet understøttede Sognebibliotheker, oplade Manges Dine, saa de finde hvad de søge, og hvad de visseligen ville ile med at benytte.

Af Beretningen sees Pag. 13, at den oprindelige Betaling for hvert Barn var ansat til 30 Rbd. aarlig, men at Dyrtds- og Krigsaarene have nødsaget Bestyrelsen til at forhøje Betalingen indtil det dobbelte. Der er altsaa Haab om, at naar Hjemføgelsens Tider af Guds Naade ophøre, da vil den oprindelige Betaling atter vedtages som Maximum, og da forlanges ikke synderligt mere, end der nu gives for at opholde Børnenes Liv paa den kummerligste Naade. Hvis der altsaa var Sikkerhed for, at dette Maximum aldrig vilde overstiges, vilde mangan Communalbestyrelse vistnok med Glæde gribe den Haand, som her tilbyder sig at ville frede om de Smaaes physiske og aandelige Liv med

christelig Wiisdom og Kjærlighed. Dog denne Sikkerhed vilde kun opnaaes, naar der garanteredes Anstalten det i paafoommende Tilfælde Manglende til dens Bestaaen, og derfor maa vist enhver Menneſteven gjøre den ærede Bestyrers Dnsſte Pag. 8 til fit, at Staten vilde yde Stiftelsen et aarligt Bidrag; derved vilde den i gode Dage kunne samle sig et Reſervefond for de onde, og hvis diſſe længe udebleve, maaſkee endog ved en endnu ringere Betaling gjøre Afdgangen til denne velgjørende Indretning tilgængelig for Flere.

van Wylich.

Det her omhandlede lidet Skrift har Forfatteren udgivet ſom en Fortſættelſe af de Eſterretninger, ſom han i 1847 udgav om Holſteinsminde, ligeledes i et ſærligt Skrift, hvilket findes anmeldt i nærværende Tidſkrift 9de B. 2det H., n. N. Af hiint erfares, at der paa Inſtitutet indkom af nye Elever: i 1847: 20, i 1848: 8 og i 1849: 4, ſamt at der af Eleverne confirmeredes i 1847: 6, i 1848: 9 og i 1849: 9. I det hele Tidrum dette Inſtitut har beſtaaet, fra Mai 1833 til 1850 — 17 Aar — har det været benyttet af 155 Elever, nemlig 56 Pigebørn og 99 Dreng. Af de ſidſte have 22 tjent i Armeen i diſſe Krigſaar, i kortere eller længere Tid. — Den Betaling, Inſtitutet har ſaaet for Eleverne, har i 1847 og 1848 udgjort noget over 1300 Rbd. aarlig og i 1849 1086 Rbd. 2 Mk. De Pengebidrag, ſom Inſtitutets Belyn-

dere have ydet til dets Vedligeholdelse, udgjorde i 1847 3531 Rbd., i 1848: 1547 Rbd. og i 1849: 1602 Rbd. I 1849 var Institutet saa heldigt at blive stænkent — udenfor de faste aarlige Bidrag — et Legat paa 1000 Rbd. af afdøde Grosserer Joseph Marcus Wulffs til velvædige Diemed testamenterede Midler.

Det er fornemmelig med Aalsbrugets forskellige Arbeider, at Eleverne sysselsættes (til Holsteinsminde hører et Areal af c. 130 Tønder Land); dog finde de paa Institutet ogsaa god Leilighed til at oplæres og indøves i et eller andet Haandværk, da der sammesteds stadigt er i Virksomhed under dygtige Mestere forskellige Værksteder, saasom: Snekker-, Skomager-, Stræder- og Kæbslager-Værksteder, foruden et Bæveri og Udsalg af syede Arbeider, der i nogle Aar har givet et ganske klækkeligt Dverfstud, — samt et Fiinbrødsbageri.

Udg.